

Xela Arias

**Muller
e literatura**

**REAL
ACADEMIA
GALEGA**

O traballo recollido no presente volume presentouno Xela Arias no *Encontro de escritores galegos e portugueses: muller e literatura* celebrado en Santiago de Compostela en 1991 e publicouno Camiño Noia en 2004 no libro de homenaxe *Xela Arias, quedas en nós*.

Xela Arias

Día das Letras Galegas 2021

Edita
Real Academia Galega

Fotografías
© Xulio Gil

© Real Academia Galega, 2021

Depósito legal: C 717-2021

DOI: <http://doi.org//10.32766/rag.373>

REAL ACADEMIA GALEGA
Rúa Tabernas, 11
Apartado 557
15001 A CORUÑA
Tlf. 981 20 73 08
www.academia.gal
publicacions@academia.gal

**REAL
ACADEMIA
GALEGA**

**XUNTA
DE GALICIA**

“Escribir, para min, é un acto de liberdade”

Non creo ter un punto de vista moi orixinal en canto ó tema muller e literatura. Si orixinais, en canto que miñas, de primeira man en min, son as miñas propias experiencias; e logo, como muller e como «escribidora» podo xogar á reflexión con algunhas delas.

Polo pronto debo dicir que escribo desde unha falacia.

Escribir, para min, é un acto de liberdade no que necesariamente as miñas neuronas precisan buscar aire. Pero do mesmo xeito que é un acto de liberdade practicado nunha sociedade non libre, senón especialmente dependente de mercados, do mesmo xeito permítome a falacia de escribir sendo muller e practicando a idea de que isto non comporta diferenza ningunha coa posibilidade de que eu fose un home.

A min non me tocou queimar suxeitadores nas rúas, pero por moito que isto, ó que vemos, serviu de bastante hai vinte anos, as diferenzas seguen existindo tan evidentemente que nin os organizadores do encontro –representantes eles logo dun xeito de vida cultural, se se quere– pois nin eles puideron eludilas. E aquí estamos: non pertencemos ó debate do primeiro día, é dicir non formamos parte da mesa «Panorama da poesía galega actual», por máis que tódalas que aquí estamos teñamos publicado máis dun poemario, e haxa quen xa é historia. Tampouco hai unha soa muller no segundo día «Panorama da narrativa galega actual», por máis que polo menos dúas das que aquí están veñan de publicar narrativa hai tempo, e mesmo teñan en recente algunha novela.

“sendo muller aínda é ben difícil
... vivir nas nubes”

A cousa non será para as barricadas, nin é estraña tampouco. Só doe. Pero non fai máis que responder ó que acontece aí fóra, na vida dos días.

E aínda que doía, pretendo que cando me sento diante dun papel non penso: son muller. Como non penso son miope, son galega. E permítome non pensalo porque elixín ou elixíronme os folios para contar non sei ben que a non sei ben quen. E quero que siga sendo así. Pero como durante 24 horas cada día son plenamente consciente de que son muller, miope e galega, tamén sei –e por iso a falacia faise falacia da falacia, e logo deixa de selo– que eu só podoo escribir desde muller, desde miope e desde galega.

E cando me sentei a facer estas letras para non perder o fío descaradamente diante de vós, non sabía que podería contar Luz, nin Margarita nin María Xosé. Sei que as súas formas de vivir muller han ser distintas á miña, anque nada máis sexa por idade e experiencias, e que as miñas –en boa parte porque elas existiron, escribiron antes– débenlles unha parte da «falacia» na que podoo, ou podemos ou adoitamos movernos as da miña xeración.

Quero dicir, as que nacemos nos anos 60 –non vou dicir que cos yeyés, iso si é boa falacia aquí–, abriamos corpo e adolescencia cando este país comezaba a cheira-los ventos da democracia –por puro desgaste ou hipocrisía dos termos e sen afondar demasiado no que dicían eramos aquela xeración «pasota»–, roldabámo-los vinte cando comezaba a tan afectada, narcisa e posmodernísima década dos 80. Pois ben, os primeiros vinte anos dunha persoa son os que lle forman as tripas, son os que as volven, revolven, torcen e fascinan ata conforma-lo que un vai ser de adulto. Despois trátase de ter máis ou menos interese en conservar aquel sangue, en reflexionalo e axeitalo

para compaxinalo coa vida mesma, coa parte da vida que xa non depende dun mesmo.

Se eses foron os nosos anos de formación, se teño independencia económica desde os 18 anos, se coñezo os anticonceptivos porque mos dá a boticaria, se asistín sempre a escolas mixtas, se son filla de pistolas, camións e bonecas, como podo partir do mesmo sitio, e logo decidir limpamente o mesmo punto de chegada ca unha muller con só –poñamos– quince anos máis ca min?

Pero ... é unha falacia.

Adornado co Instituto da Muller, coa cota do 25 etc., pertencemos a unha ‘raza’ que precisa de Instituto, que precisa de cota. O modelo segue sendo boa presenza, bos modais, e agora engádeselle: traballe coma un home, non querían ser iguais? E si, rendemos coma un home. Pero iguais quere dicir iso, iguais, e eles –na maior parte dos casos– esqueceron que deberían achegarse ó «noso» mundo –ese que representamos durante miles de anos como sustento afectivo da familia– cando menos na medida en que nós nos achegamos ó «deles» –ese que representan desde sempre como cazadores, e logo sostén económico da familia.

O modelo externo segue sendo Kim Basinguer ou a *madonita* de moda. Nin

María Conde, nin Severa Ochoa. Edit Creson, comentan no bar, foi amante de Miterrand. Cory Aquino, a viúva de Aquino. Iso si, triunfan deseñadoras, cantantes e actrices. Á fin, andouse un montón para estar no mesmo sitio.

Escribo desde aquí.

A miña maneira de dici-lo que penso é escribir desde aquí, desde a sabenza de todo isto. De calquera cousa que se me ocorra, o que me apeteza, o que me dea a gana, ou máis rabia ou máis gusto me dea... desde aquí.

Ó final, a teoría é a mesma para todas.

E de que o modelo externo segue a se-lo mesmo teño unha proba moi ilustrativa que creo se reproduce en moitas mulleres novas cando comezaron ou comezan hoxe a publicar.

Publiquei o meu primeiro libro, *Denuncia do equilibrio*, no ano 1986, cando había quen coidaba estar nunha doce idade de ouro da poesía, non se soubo nunca ben se atendendo á calidade, pero desde logo si apoiándose na cantidade. Cantidade había sumando os dous sexos, pero abóndanme os dedos das mans para cita-los nomes das que entre todos eran mulleres novas publicando naquel momento, e hoxe sóbranme os dunha man soa para contar as que sobreviviron daquilo

6

(sobrevivir no sentido de que sigan publicando, por suposto, que aquí tamén sabemos que hai quen cae, pero tamén quen escapa).

É claro que se buscou –e non só no panorama galego, que mesmo no español hoxe hai exemplos claros–, buscouse ou quíxose a saída de mulleres xoves que puidesen vender «de cara» o produto. Necesitábase que escribisen algo, que practicasen o quedoneo e que non fosen complicadas de máis á hora de falar ou moverse. Tamén o de sempre. É a primeira vez que o digo en alto: a *Denuncia* a pouco máis non sae pola miña pouca afección ó modelo. Segundo ela mesma me contou, chegouse a pedirlle a outra poeta do momento que preparase un libro para substituí-lo que había ser o meu primeiro. Explícome: «esta chica complícanos un pouco a vida, éche moi revoltosa, prepara ti un poemario que queremos tirar libro de chica, publicámolo sen máis e dámosche vía». Porque non lle pedín permiso non digo o nome da poeta, pero contarmo e negarse apoiada en que non tiña poemario ningún en vistas nin interese –de feito aínda non publicou e oportunidades volveunas ter, polo que sei– foi un dos xestos máis honestos que recibín deste mundo da «cultura» no que por traballo e afección me veño movendo desde hai tempo e que non é moi habitual ver. En todo caso, e como estaba cantado, e aínda que haxa quen logo quizais aínda hoxe pense que si, que tanto me ten, non practiquei o papel; que parvas tampouco somos e sei que de practicalo o rendimento e as vantaxes son altas en vaidade. Só que non me abonda, non nos abonda nin debe abondarnos. Se non me sumei tampouco a colectivos que me amparasen, e iso comporta unha certa confusión coas miñas posturas, debo dicir tamén que tanto me ten. Todo está na poesía. Se se le, vese. Se non se sabe ou non se quere saber ler, para que explicarse? Non vou de feira, só escribo.

E parece que nisto estamos moitas, non só no panorama galego senón tamén fóra de Galicia, que a ecuación é universal. Habería que engadir que hoxe por hoxe escóndese parte desta sangría no «todo pola pasta» / «todo pola fama» que canibaliza a creadores e non creadores no mundo enteiro. En fin, unha ruína.

Pero aínda podo contarvos, se me deixades, máis. E non porque sexa o meu caso, que tamén, senón porque unha vez máis parece exemplo ilustrativo de por onde anda a literatura galega de muller neste país. Publiquei *Tigres coma cabalos* en 1990. Non sei se o coñecedes (aínda que deberíades). Dicir en todo caso que son 48 fotos de nus en branco e negro e 48 poemas.

Proxecto abrazado, querido e gratificante, presentámolo na editorial e tivo xa de primeiras moi boa acollida. Adiante. Parecíalles interesante, vía libre, e mesmo coidaron poder vendelo para o Nadal como libro de agasallo. Non sei se rir agora ou rematar a historia.

Eu cando escribo libero pantasma, pudores, grazas, neuras e beneficios. Cando escribo son libre, profundamente libre e voluptuosa en min coas palabras. Pero este libro, que se vende bastante ben para se tratar de poesía e fotos –aínda que sabemos que non tanto como se soba nos estantes das librerías–, espantou.

Somos moi hipócritas, porque vivimos nunha sociedade da que a súa parte que se di culta comenta as tetas antes có significado, e mesmo só.

Pregúntome: sendo a fotografía unha arte universal en si, tendo estes «cultos» en gran parte e sen complexos visto libros de nus a oito, e non facendo problemas se o texto viñese *made in Usa*, por que no ámbito galego aínda hai estúpidos/as – demasiado– que atoparon nel sorpresa libidinosa? Dáme pena. Se quixésemos facer un libro libidinoso, e quedarnos co público desde aí, sabemos ser máis arriscados pornográfica, eroticamente falando! Houbo quen mesmo desde os papeis non se cortou en apoñerlle o título de poemas eróticos e fotos eróticas. OK. «O

“O meu compromiso está en escribir desde min. E eu son muller, miope e galega”

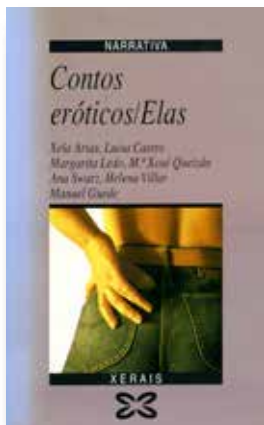
8

espido só e para poñer cachondo», aseguran eses xestos. En serio, que pouco nos valoran! Postos nós a poñer cachondos ós lectores-visores do libro, que non daríamos feito! Hai que dicir, e Xulio, o fotógrafo repíteo a miúdo, que se hai quen teña o valor de mirar para estas fotos como fotos eróticas, ten que facerse ver. O morbo está en que eu saia entre as espidas? Falacia; poñamos un poeta, os seus textos, el como parte dos modelos, e o libro ten acollida nos seus termos de valía ou non valía, mais non de morbo. Aposto.

En fin, que sendo muller aínda é ben difícil –por moito que moitas o practiquen– vivir nas nubes. Que estas cousas de seguida lle poñen a unha os pés no chan e lle amosan claramente o mundo no que vive. Sen dúbidas.

Para ser xusta debo nomear as excepcións. E hei dicir que non faltou –logo existe aínda a intelixencia por riba da mecada– quen valorase o *Tigres* como obxecto ou suxeito artístico. Con gabanzas, ou críticas. E mesmo quen o situou entre os dez libros de poesía da década. Sorte: existe quen le e observa, e non se adica a mirar se somos baixiños ou témo-las tetas altas. Sigamos por eses.

Que o dito me dea pé para me confirmar en que aínda que se pelexe nesta marexada inútil, aínda que fagamos libros para un futuro «museo de esforzos inútiles», o importante xa non é se a literatura de home ou muller son distintas, como non o é se as fotos de fotógrafos son moi distintas das de fotógrafas. E aínda que o tema dese para

un congreso enteiro, a min éme máis suxestivo, e creo que por ben da literatura debe selo para todas, comezar a explorar nos tipos de literatura que facemos como persoas creadoras. Porque mesmo tódolos exemplos que usei demostráronme que á fin a diferenza está máis na recepción da obra ca no como e por que se fixo ela. As críticas falan dos textos, ou deben falar de textos. Isto lévame á hora de reclama-las diferenzas que deben pesar, que se deben referir ás opcións artísticas que cada autora –como artífice de algo– escolle. As diferentes ideoloxías, culturas internas, éticas e cosmogonías nas que se move e pretende espallar ou remover.

Porque moitas veces desde a crítica ou a creación caemos as mulleres nun pretendido «facer país», facer patria de muller que particularmente me desespera. E mesmo as mulleres poden acabar pedíndonos que fagamos moral, moralexa desde a creación. Paso. O meu compromiso comigo está en escribir desde min. E eu son muller, miope e galega. Só cando esqueza iso deixarei de ser fiel ó feito das mulleres, das miopes e das galegas.

Fixen un conto sen pretensións para o volume *Contos eróticos/elas*, «Que si, que si». A miña protagonista era unha de tantas

mulleres «liberadas» que –na pasada década o modelo estaba estendidísimo– mantiña relacións superficiais e «desinteresadas» con varios homes distintos, no seu caso, morbosamente, cos alumnos ós que aprendía na universidade, e cando decidía cambia-la vida marchaba de retirada a un convento-mosteiro onde acababa por descubrir que, por medio de películas, mesmo as monxas compartían un xeito de delirio erótico. Os protagonistas estaban na rúa, e atopábalos a mancheas en calquera pub nocturno cos seus disfraces de caza. Só lin dúas críticas deste texto. As dúas de mulleres. Unha puntualizou aspectos da estrutura. OK, entra dentro do seu traballo de crítica, é unha crítica que eu podo asumir ou non, pero en todo caso forma parte do xogo ó que nos prestamos unha vez que publicámo-lo que escribimos. Pero a outra –para máis dolor debo dicir que coa bandeira da máis impropia ortodoxia do que ela consideraba feminismo– preguntábase escandalizada que que imaxe se podía dar das mulleres presentando unha ninfómana. Textual. Que dicir? Sendo a proposta un texto erótico, o criticable será se ambiente e personaxes responden á proposta de traballo. Non se son máis ou menos morais. Deberíamos agocha-los modelos de mulleres

que existen e non casan co concepto que debemos ter do que elas deben ser? Mesmo debemos negárno-lo dereito a inventalas? E, se eu quixese unha protagonista eticamente corrompida, que?

Para min, penso eu que debe selo para todas nosoutras, é moito máis feridor e criticable, denunciabile e aldraxante que homes que están escribindo hoxe ó noso carón, parece que pretendidamente feministas eles e relacionados con círculos feministas, sigan facendo poemas amatorios onde eles son o lobo e elas as estáticas, doces, inútiles e estúpidas carapuchiñas desexantes de sempre. Elas seguen tendo malditas rosas nos beizos mentres bambolean os pés sentadas no pedestal que as inutiliza. Pasean estes homes despois as súas relacións feministas para se xustificar do absurdo? Señoritas, é aí onde nos matan. E nisto, non o esquezamos, non se avanzou nada. Eses poemas podíanse escribir hai cen anos. Só nós non podíamos escribi-lo que escribimos hai cen anos.

Xela Arias
Día das Letras
Galegas 2021

REAL
ACADEMIA
GALEGA